

Gemeentebreed

Pastoraat van de gemeente?

A.N. Hendriks

In heel wat gemeenten wordt aandacht gegeven aan ‘onderling pastoraat’. Kleine kringen worden gepropageerd om deze zorg voor elkaar beter te laten functioneren. Onze redactie kreeg een aantal vragen hierover voorgelegd, waarvan de voornaamste is: kun je wel spreken van het pastoraat van de *gemeente*? Heeft herder-zijn niet alles te maken met het ambt van predikant of ouderling? Als iedereen in de kerk een herderstaak heeft, waar blijft dan het bijzondere van deze ambtsdragers? Is het niet zuiverder om in dit verband te spreken over ‘onderling diaconaat’? Graag wil ik proberen iets op deze vragen te zeggen.

De opbouw van de gemeente

Onmiskenbaar hebben ambtsdragers de taak om de gemeente op te bouwen. Paulus wijst dat duidelijk aan als doel van alle ambtelijke arbeid (2 Kor. 10:8; 12:19). Maar dat betekent niet dat deze opbouw uitsluitend het privilege van ambtsdragers is. Bij deze opbouw is ieder gemeentelid betrokken. De apostel vermaant na te jagen wat de *onderlinge* opbouw bevordert (Rom. 14:19) en roept de Tessalonicenzen toe: ‘Bouwt elkaar op’ (1 Tess. 5:11). Je kunt zelfs zeggen dat het werk van ambtsdragers erop gericht is dat dit opbouwen van elkaar realiteit is. Heel duidelijk komt dat naar voren wanneer Paulus in Efeziërs 4:11 zegt dat Christus ambtsdragers geeft ‘om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus’. Ambtsdragers dienen opdat de *gemeente* gaat dienen. En dit dienstbetoon behelst dan – zoals de apostel aangeeft – ‘de opbouw van het lichaam van Christus’. Dat het gaat om werk van de gemeente (‘de heiligen’), blijkt uit het vervolg als Paulus het heeft over ‘de kracht die *elk lid* op zijn wijze oefent’ (vs. 16) met betrekking tot de groei van het lichaam.

Het is juist met het oog op deze onderlinge opbouw dat de Heilige Geest de gemeente met *gaven* siert, zoals Paulus ons leert in 1 Korintiërs 12: ‘Maar aan ieder wordt de openbaring van de Geest gegeven tot welzijn van allen’ (vs. 7). Wij vormen namelijk samen één lichaam, waarvan ‘de leden voor elkaar hebben te zorgen’ (vs. 25). Over deze onderlinge zorg spreekt ook Petrus als hij schrijft: ‘Dient elkaar, een ieder naar de genadegave, die hij ontvangen heeft, als goede rentmeesters over de velerlei genade van God’ (1 Petr. 4:10). We kunnen zeggen dat volgens het Nieuwe Testament ambtsdragers niet fungeren in de plaats van gemeenteleden, maar ter wille van hen, niet om ze passief te maken, maar juist om ze te activeren in onderling hulpbetoon!

Het onderling dienstbetoon

Mijns inziens laat het onderling dienstbetoon zich onderscheiden in een *diaconale* taak en een *pastorale* taak. Van de eerste horen we in Handelingen 2:45: gemeenteleden zorgen materieel voor elkaar. We horen er ook van in de oproepen om gastvrij te zijn (Rom. 12:13), weldadig (Heb. 13:16) en mededeelzaam (Heb. 13:16). Het elkaar heel praktisch helpen is wel mee bedoeld, wanneer Paulus vermaant: ‘Laten wij dus, daar we de gelegenheid hebben, doen wat goed is voor allen, maar inzonderheid voor onze geloofsgenoten’ (Gal. 6:10).

Heel wat teksten spreken over *pastorale* zorg jegens elkaar. In 1 Tessalonicenzen 5:14 klinkt het: ‘Wij vermanen u, broeders, wijst de ongeregelde terecht, beurt de kleinmoedigen op,

komt op voor de zwakken, hebt geduld met allen.’ Over deze geestelijke aandacht voor elkaar horen we met name in Hebreeën: ‘Ziet toe, broeders, dat bij niemand van u een boos, ongelovig hart is (...) maar vermaant elkaar dagelijks ...’ (Heb. 3:12-13); ‘Laten wij op elkaar acht geven om elkaar aan te vuren tot liefde en goede werken’ (Heb. 10:24); ‘Ziet daarbij toe, dat niemand achterop raakt in de genade van God’ (Heb. 12:15). Paulus roept ons op elkaars ‘moeilijkheden’ te dragen (Gal. 6:2) en een broeder die zondigt, ‘terecht te wijzen in een geest van zachtmoedigheid’ (Gal. 6:1). Over dat broederlijke vermaan horen we ook wanneer de Heiland ons op het hart bindt de broeder die zondigt, onder vier ogen te ‘bestraften’ (Mat. 18:15).

Heel treffend is, dat praktisch alle woorden die in het Nieuwe Testament pastorale zorg aanduiden, ook de *gemeenteleden* tot subject kunnen hebben. Het vermanen, vertroosten, toezien, terechtwijzen, bestraffen, het wordt ook allemaal van de gemeenteleden gezegd! De gemeente is een diaconale gemeenschap, maar evenzeer een *pastorale* gemeenschap waarin men elkaar bouwt.

De ambtsdragers

Als we in rekening brengen hoe we volgens het Nieuwe Testament ook pastoraal voor elkaar als gemeente hebben te zorgen, valt het op dat Christus deze zorg niet enkel aan de gelovigen overlaat. In de gemeente functioneren blijkens datzelfde Nieuwe Testament ook *ambtsdragers* aan wie heel bijzonder de herderlijke zorg is toevertrouwd. Zij hebben die zorg over *heel* de kudde (Hand. 20:28) en dat onderscheidt hen al direct van het gemeentelid. Ook wordt hun de *leiding* van de gemeente opgedragen (1 Tim. 5:17) en het onderwijs van *heel* de gemeente (1 Tim. 3:2; 1 Tim. 5:17). In het Nieuwe Testament komen dan de *oudsten* in zicht (Hand. 14:23; 20:28; 1 Petr. 5:1v). Zij zijn de herders bij uitstek, hun taak wordt echt getekend als een pastoraal werk. Het gaat om ‘hoeden’ van de kudde van God (1 Petr. 5:2), om ‘zorgen voor de gemeente’ (1 Tim. 3:5), om ‘toezien (= omzien) op de gehele kudde’ (Hand. 20:28).

Het lijkt me geheel in overeenstemming met het Nieuwe Testament wanneer onze kerkorde in artikel 21 zegt: ‘De taak van de ouderlingen is in herderlijke zorg de gemeente te regeren, samen met de dienaren des Woords.’ Daar de predikanten in onze kerken beschouwd worden als een bijzonder soort ouderlingen (vgl. de bevestigingsformulieren en 1 Tim. 5:17!), is aan deze ambtsdragers de pastorale zorg over *heel* de gemeente toevertrouwd. Zij hebben ook een bijzondere taak in het uitoefenen van de tucht (vgl. Mat. 18:17 en HC, antw. 85).

Al blijkt uit alles hoezeer de onderlinge zorg er moet zijn, de pastorale zorg in de gemeente gaat daarin niet op! Er dienen ook broeders te zijn die voor de hele kudde zorg dragen, haar geestelijk leiden en een eigen verantwoordelijkheid voor de opbouw van de gemeente houden.

Vormgeving

Ik vind het een winstpunt dat de onderlinge zorg veel meer aandacht krijgt dan vroeger het geval was. Tal van gemeenten beseffen dat je in de kerk niet alleen *met* elkaar bent, maar ook *voor* elkaar en dat je kerklid bent om ‘de opbouw van de broeders te dienen’, zoals de NGB in artikel 28 zegt. We zien nieuwe vormen ontstaan waarin men juist pastoraal iets voor elkaar wil betekenen: ‘groeigroepen’, bijbelkringen, gebedsgroepen, conferenties en ‘kleine kringen’.

Ik denk dat een nieuwe tijd inderdaad om nieuwe vormen vraagt en het bepaald geen ramp is wanneer oudere vormen (mannen- en vrouwenverenigingen) minder aantrekkelijk gevonden worden.

Voor één ding moeten we bij dit alles oppassen. Al die groepen en kringen mogen nooit in mindering komen op de taak die de ouderlingen hebben. Ik denk nu vooral aan de ‘kleine kringen’ die soms naar het schijnt het regelmatige huisbezoek van drukbezette oudsten moeten vervangen. Ik besef dat het in sommige gemeenten een probleem is om voldoende ouderlingen te vinden. Maar wat soms een noodsprong kan zijn, moet geen normale praktijk worden!

Het geregelde *huisbezoek* is eeuwenlang in de gereformeerde kerken het middel bij uitstek geweest voor de pastorale zorg van de ouderlingen voor heel de kudde. En dat bezoek aan de huizen moet – als het even kan – blijven. Ouderlingen horen de gemeente in te gaan, want herders dienen naar hun schapen om te zien.

We moeten niet wijzer willen zijn dan de Here Jezus, die de herderlijke zorg niet enkel aan de gemeente onderling overliet, maar ook oudsten geeft om heel bijzonder op heel de kudde te letten. Daarbij wordt te gauw vergeten dat juist het huisbezoek van oudsher functioneerde met het oog op de waardige viering van het avondmaal en het heilig houden van de tafel van de Heer. Via het huisbezoek betrekken de oudsten ook de wacht bij die tafel!

Onderling herder-zijn?

In onze kring is het vooral dr. E.A. de Boer die bezwaar heeft gemaakt tegen het spreken over ‘onderling pastoraat’.¹ Wanneer men daarvoor pleit, transposeert men de term ‘herder’ uit het beeld van Gods volk als *kudde* naar de metafoor van de kerk als *lichaam* en dat past niet. Juist in die metafoor kom je niet de ambtsdragers tegen! Wat zij doen wordt met eigen woorden in het Nieuwe Testament aangegeven. En dat moeten we niet op de gemeenteleden betrekken. De Boer kiest dan ook voor ‘onderling *diaconaat*’ dat dan ook het geestelijk voor elkaar zorgen omvat.

Het komt mij voor dat De Boer hier toch te kort door de bocht gaat. Ook wanneer het gaat om de gemeente als *lichaam*, komen de ambtsdragers in zicht!

In Efeziërs 4 handelt Paulus over ‘de opbouw van het lichaam’ (vs. 12), over de taak van ‘elk lid’ daarbij (vs. 16), maar spreekt hij tegelijk ook over ‘de dienst van al de geledingen’ van het lichaam. En met die ‘geledingen’ (‘gewrichtsbanden’, NBV) bedoelt de apostel naar algemeen wordt aangenomen, de ambtsdragers (vgl. vs. 11) die als pezen het lichaam bijeenhouden en voeden.²

Ook in 1 Korintiërs 12 komt bij de metafoor van de gemeente als lichaam (vs. 13) na de zorg van ‘de leden’ het werk van ambtsdragers aan de orde (vs. 28).

Wat voorts de *werkwoorden* betreft, kun je minder onderscheid in het Nieuwe Testament vinden dan De Boer meent. Het meeste van wat de oudsten doen, wordt ook als taak van gemeenteleden gezien: ‘toezien’ (Heb. 3:12; 12:15), ‘vermanen’ (1 Tess. 5:18; Heb. 12:13), ‘terechtwijzen’ (1 Tess. 5:14), ‘opkomen voor’ (1 Tess. 5:14). ‘aansporen’ (Heb. 10:25), ‘acht geven op’ (Heb. 10:24), ‘onderwijzen’ (Rom. 12:7), ‘leiding geven’ (Rom. 12:8).³ Zelfs het woordje ‘*opzien*’ (*episkopein*) – herderlijk woord bij uitstek in het Nieuwe Testament (vgl. 1 Petr. 5:2; 2:25) – wordt niet voor de oudsten gereserveerd, zoals blijkt uit Hebreëen 12:15!

Ik acht wat De Boer *terminologisch* aanvoert, dan ook niet steekhoudend om het spreken over ‘onderling pastoraat’ af te wijzen. Ik kan het niet anders zien dan dat we in de gemeente ook tot *herderlijke* zorg voor elkaar geroepen zijn. Ik wijs ten overvloede nog op de gelijkenis van het verloren schaap (Mat. 18:12v), waarin Christus ons leert dat wij met Hem (vgl. vs. 11) bedacht moeten zijn op het terugbrengen wat verloren is, waarbij het – zoals de context leert –

gaat om het behoud van een *broeder*. We hebben als Jezus' navolgers allen in de gemeente het beeld van de zoekende herder te vertonen!

Calvin leerde tijdens zijn verblijf in Straatsburg van de reformator Martin Bucer hoe de gemeente van Christus een *pastorale* gemeente is waarin leden en ambtsdragers elk hun eigen taak hebben. Als iemand het onderlinge herderschap benadrukt heeft, dan is dat Bucer geweest.⁴ Hij sprak dan ook niet alleen over het priesterschap van alle gelovigen, maar ook over het *herderschap* van alle gelovigen.⁵

In het rijtje: diaconale gemeente, missionaire gemeente, biddende gemeente kan 'pastorale gemeente' niet ontbreken!

Noten:

- 1 E.A. de Boer, 'Onderling pastoraat bestaat niet', in: *De Reformatie*, jrg. 81, p. 549v.
- 2 Vgl. L. Floor, *Efeziërs. Eén in Christus*, Kampen 1995, p. 159; J.P. Versteeg, *Kijk op de gemeente*, Kampen, 1985, p. 28.
- 3 J. van Bruggen, *Romeinen. Christenen tussen stad en synagoge*, Kampen, 2006, tekent bij Romeinen 12:6v aan: 'Paulus geeft nu met weinig woorden zeven voorbeelden van ledematen die elkaar in het lichaam van dienst mogen zijn. In het Grieks is 12,5 de hoofdzin: "We zijn elkaars lichaamsdelen" en 12,6-8 is een lange bijzin waarin dit verder wordt uitgewerkt. We zijn elkaars ledematen doordat we uiteenlopende geschenken ontvingen (12,6a) waarmee we elkaar op uiteenlopende manier tot steun kunnen zijn (12,6b-8)' (p. 187).
- 4 Vgl. K. Exalto, *Een pastorale gemeente. Martin Bucers visie op de gemeente*, Apeldoorn, 1986.
- 5 Vgl. H.J. Selderhuis, *Martin Bucer, Over de ware zielzorg*, Goudriaan-Kampen, 1991, p.12.